

УДК 336.7

Олександр Леонідович СИРЧИН

кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет, e-mail: als.odessa.oseu@yandex.ua

**ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ВИРІШЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ
ДИЛЕМИ «ЛІКВІДНІСТЬ-ПРИБУТКОВІСТЬ»**

Сирчин, О. Л. Еволюція наукових поглядів на вирішення банківської дилеми «ліквідність-прибутковість» / Олександр Леонідович Сирчин // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 260–267.

Анотація. У статті узагальнено існуючі науково-практичні підходи до проблеми управління банком відомої як «ліквідність-прибутковість» в умовах часткового банківського резервування та визначено можливі напрямки розвитку теорії банківської справи для адекватного вирішення цієї проблеми. Обґрунтовано, що принцип функціонування банківської системи на основі часткового резервування може реалізовуватися тільки за наявності центрального банку та його готовності вводити в банківську систему грошові ресурси у вигляді боргових зобов'язань комерційних банків або збільшення їх капіталу. Запропонована розробка нових варіантів теорії управління активами і пасивами окремого банку, яка врахує наявність циклічних коливань в економіці та запровадить науково-практичні правила управління окремим банком.

Ключові слова: банк; управління банком; активи банку; пасиви банку; ліквідність банку; прибутковість банку.

Александр Леонидович СЫРЧИН

кандидат экономических наук, доцент кафедры банковского дела,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: als.odessa.oseu@yandex.ua

**ЭВОЛЮЦИЯ НАУЧНЫХ ВЗГЛЯДОВ НА РЕШЕНИЕ БАНКОВСКОЙ
ДИЛЕММЫ «ЛИКВИДНОСТЬ-ПРИБЫЛЬНОСТЬ»**

Сырчин, О. Л. Эволюция научных взглядов на решение банковской дилеммы «ликвидность-прибыльность» / Александр Леонидович Сырчин // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверякова (гл. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 1. – № 56. – С. 260–267.

Аннотация. В статье обобщены существующие научно-практические подходы к проблеме управления банком известной как «ликвидность-прибыльность» в условиях частичного банковского резервирования и определения возможных направлений развития теории банковского дела для адекватного решения этой проблемы. Обосновано, что принцип функционирования банковской системы на основе частичного резервирования может реализовываться только при наличии центрального банка и его готовности вводить в банковскую систему денежные ресурсы в виде долговых обязательств коммерческих банков или увеличение их капитала. Предложена разработка новых вариантов теории управления активами и пассивами отдельного банка, которая учитывает наличие циклических колебаний в экономике и введет научно-практические правила управления отдельным банком.

Ключевые слова: банк; управления банком; активы банка; пассивы банка; ликвидность банка; прибыльность банка.

Oleksandr SYRCHYN

PhD, Associate Professor, Department of Banking,
Odessa National Economics University, e-mail: als.odessa.oseu@yandex.ua

**THE EVOLUTION OF SCIENTIFIC VIEWS ON THE RESOLUTION
OF BANKING DILEMMAS «LIQUIDITY-PROFITABILITY»**

Syrchyn, O. (2015), *The evolution of scientific views on the resolution of banking dilemmas «liquidity-profitability»*. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Evoliutsiia naukovykh pohliadiv na vyrishennia bankovskoi dilemy «likvidnist-prybutkobist»; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economics University, Odessa, Issue 1, № 56, pp. 260–267.

Abstract. *The existing scientific and practical approaches to the problem of management of the bank known as the «liquidity-profitability» in terms of partial bank reserve and possible directions of development of the theory of banking to adequately address the problem are summarized in the article. It is reasoned, that principle of functioning of the banking system on the basis of partial redundancy can be implemented only if the central bank and its willingness to enter into the banking system monetary resources in the form of debt or commercial banks increase their capital. The development of new versions of the theory of asset and liability of an individual bank, which will take into account the presence of cyclical fluctuations in the economy and introduce scientific and practical rules for managing individual banks is proposed.*

Keywords: *bank; management of the bank; the bank's assets; liabilities of the bank; liquidity of the bank; profitability of the bank.*

JEL classification: *G21*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Чинна нині модель діяльності комерційного банку спирається на загальну ідею діяльності сучасної банківської системи. Ця ідея полягає в тому, що банківська діяльність можлива на умовах повного або часткового резервування. При повному («стовідсотковому») резервуванні банк повинен мати грошові резерви (високоліквідні активи – кошти в касі та на кореспондентських рахунках), які дорівнюють залученим депозитам або зобов'язанням в цілому. При частковому («не стовідсотковому») резервуванні банк повинен мати грошові резерви, які дорівнюють певній частині залучених депозитів або зобов'язань в цілому. Сучасна банківська система функціонує на умовах часткового резервування. Кризові явища останніх років наполегливо вводять в поле зору дослідників питання про можливість надійного і прибуткового функціонування комерційних банків в кожній фазі економічного циклу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Система часткового банківського резервного покриття постійно стикається з проблемою ліквідності, оскільки в цій ситуації банки володіють резервами, які дорівнюють тільки частині власних депозитів. Незважаючи на це, банки з частковим резервним покриттям можуть успішно функціонувати, оскільки приплив готівкових грошей і резервів зазвичай компенсується їх відтоком. Ланцюгова реакція банківських банкрутств, падіння цін на цінні папери, а також масове вилучення вкладів призводять до банківських криз. У випадку одночасного банкрутства декількох банків починається масове вилучення депозитів, оскільки люди втрачають впевненість у безпеці своїх депозитів. Коли згодом банки продають цінні папери для того, щоб отримати готівку, необхідні їм для виплати депозитів ціни на цінні папери падають, викликаючи нову хвилю банкрутства банків [1, с.167].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Межі банківської дилеми «ліквідність-прибутковість» полягають в такому:

- Банк може бути абсолютно надійним, якщо просто зберігає всі залучені кошти у вигляді високоліквідних активів (каса і кореспондентські рахунки), але при цьому виникає практично повна відсутність прибутку як для банку, так і для його клієнтів. Банк перетворюється на надійне сховище грошей.
- Банк може задіяти всі доступні йому ресурси (пасиви) для проведення активних операцій (кредитування та інвестування). Подібні дії можуть принести значні прибутки для банку, але він стає недостатньо ліквідним, тобто буде надзвичайно важко ліквідувати активи (погасити кредити або продати інвестиції) з тим, щоб отримати грошові кошти, якщо вкладники вимагатимуть повернути гроші зі своїх рахунків.

Для банків проблема співвідношення прибутковості та надійності є більш гострою, ніж для інших підприємств бізнесу, оскільки банки мають низьке співвідношення капіталу та активів, а також тому, що більшість їхніх зобов'язань є короткостроковими [2, с.417]. Існування різних теоретичних положень щодо управління окремим банком та ступеню його залежності від загальних умов функціонування банківської системи країни залишають відкритим питання щодо того, як вирішити науково-практичну дилему «ліквідність-

прибутковість» і які теоретичні положення є найбільш адекватними сучасним процесам в економіці.

Постановка завдання. В даний час широко використовується поняття «банківське управління», до загальних функцій якого відносять планування, організацію, регулювання, координацію, стимулювання, облік, аналіз, контроль [3, с.5; 4, с.26]. Метою статті є узагальнення існуючих науково-практичних підходів до проблеми управління банком відомої як «ліквідність-прибутковість» в умовах часткового банківського резервування та визначення можливих напрямків розвитку теорії банківської справи для адекватного вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчена У. Айтбаева зі співавторами [5, с.129–137], А. Р. Алавердов [6, с.40–43], Р. Л. Міллер і Д. Д. Ван-Хуз [7, с.213–219], В. С. Стельмах зі співавторами [8, с.39–42] показують еволюцію основних ідейних підходів банківського менеджменту у вирішенні проблеми «ліквідність-прибутковість». Ця еволюція містить низку теорій, кожна з яких відповідає певному історичному етапу розвитку банківської справи. Ранні етапи теорії банківського менеджменту фокусували увагу на управлінні активами або пасивами. Сучасні підходи до максимізації доходів акціонерів фокусують увагу банківського менеджменту на спільному управлінні активами і пасивами. Еволюція науково-практичних поглядів пройшла низку етапів, які значною мірою були пов'язані з розвитком економіки в цілому або окремих сегментів ринку, що дозволило сформулювати низку теорій або однорідних груп теоретичних положень.

1. Теорія комерційних позик або реальних векселів. Ця теорія використовує поняття «самоліквідування позичок чи реальних векселів». Автори теорії вважали, що позичка самоліквідується (оскільки вона забезпечена товарами в процесі виробництва, на складі або в дорозі до місця продажу), коли товари продаються (позичальник повертає отримані кошти банку і позичка погашається). Припущення про те, що позички цього типу забезпечують банку постійну ліквідність і прибутковість (активи є ліквідними і прибутковими) на практиці не отримало достатнього підтвердження, тобто виникали ситуації коли вироблені товари не можна було продати. Більш того, ця теорія переносить властивості частини на ціле, коли окремих банк може підтримувати власну ліквідність, але у випадку загальної економічної кризи усі банки не зможуть її забезпечити. Падіння купівельного попиту призводить до неможливості продажу деякої частини вироблених товарів, а кредитування споживчого попиту для купівлі товарів не змінить ліквідність банківської системи в цілому – по суті, відбудеться «перекредитування і пролонгація» проблемної банківської заборгованості. Отже, без центрального банку, який буде готовий забезпечити надання кредитів комерційним банкам для підтримування необхідної ліквідності як банківської системи в цілому, так і окремого комерційного банку, теорія комерційних позичок є не повною і практично не застосовною в рамках повного економічного циклу.

2. Теорія передання. Ця теорія в якості базового положення використовує поняття про те, що певна частка залучених коштів буде спрямована на придбання таких активів, для яких існує вторинний ринок. Такими активами, зазвичай, є високоліквідні цінні папери (казначейські векселі, комерційні папери, банківські акцепти тощо), або вторинні резерви. Ліквідність банку забезпечується тим, що коли будуть потрібні додаткові грошові кошти для повернення грошей кредиторам і вкладникам, для задоволення зростаючого попиту на кредит або формування резервних вимог, то вкладення в такі активи можуть бути продані на вторинному ринку. Такий підхід дозволяє видавати більш довгострокові кредити порівняно з термінами залучених ресурсів (повернення коштів клієнтам з депозитних рахунків здійснюється за рахунок первинних і вторинних резервів, а не за рахунок повернення короткострокових кредитів пов'язаних з короткостроковими депозитами).

Отже, в рамках цієї теорії банки отримують теоретичне обґрунтування для надання довгострокових позик, що збільшує середню терміновість портфеля активів банку і, відповідно, його прибутковість. Ефективність цієї теорії визначається ступенем розвиненості фондового ринку в країні (його обсягом, наявністю спектра фінансових інструментів,

кількістю учасників, мірою прозорості тощо) і фазою економічного циклу. В умовах економічного зростання продаж цінних паперів не викликає труднощів – покупці, зазвичай, на ринку є в достатній кількості і вони мають кошти для покупки (ринок є в цілому ліквідним і перерозподіл ліквідності між окремими його учасниками не змінює ліквідність ринку в цілому).

В умовах економічного спаду або кризи продаж цінних паперів без втрати їх вартості ускладнюється або стає неможливим для окремих типів фінансових інструментів або цінних паперів окремих емітентів. Відсутність інтересу покупців викликано недостатністю коштів для покупки (ринок є в цілому не достатньо ліквідним) і негативними очікуваннями падіння вартості фінансових інструментів. Крім того, вкладення банків в високоліквідні державні облігації і казначейські векселі може призвести до значних втрат у зв'язку з неможливістю їх погашення або обслуговування – така ситуація спостерігалася в контексті останніх кризових явищ Єврозони і раніше в Аргентині, Мексиці та інших країнах. Отже, без центрального банку теорія передання має той же недолік, що й теорія комерційних позичок – є не повною і практично не застосовною в рамках повного економічного циклу.

3. Теорія єдиного резервного фонду коштів. В рамках цієї теорії всі залучені кошти банку (його пасиви) розглядаються як єдиний фонд з їх подальшим розміщенням в активні операції. В теорії передбачається, що розмір фонду визначається чинниками, що знаходяться за межами впливу банку – фазою економічного циклу, рівнем економічного зростання/падіння в країні, рівнем оподаткування, ступенем конкуренції, рівнем прибутковості фірм і доходів населення, динамікою чисельності та структури населення тощо. Ця теорія вважає, що кредитно-інвестиційний портфель банку не є засобом забезпечення його ліквідності. Від керівництва банку ця теорія потребує визначення загального очікуваного рівня ліквідності та прийняття рішень в межах такої послідовності:

- перш за все, кошти з цього фонду спрямовуються на поповнення первинних резервів і задоволення вимог клієнтів (готівка в касі, обов'язкові резерви на кореспондентському рахунку в центральному банку і кошти на кореспондентських рахунках в інших банках);
- наступним напрямком використання коштів єдиного фонду стає придбання вторинних резервів – короткострокових (менше одного року) високоліквідних цінних паперів, які є для банку головним засобом забезпечення ліквідності;
- при досягненні банком достатнього рівня ліквідності (з точки зору керівництва банку) кошти, що залишилися єдиного фонду спрямовуються на кредитування клієнтів і торговельні операції з валютою та дорогоцінними металами;
- решту коштів єдиного фонду використовують для покупки довгострокових цінних паперів або інших фінансових інструментів з метою отримання прибутку або формування додаткових вторинних резервів у міру того, як наближається термін погашення довгострокових фінансових інструментів.

Ефективність використання теорії єдиного фонду на практиці визначається такими недоліками:

- відсутністю об'єктивного підходу до оцінки стандарту ліквідності (кожен банк приймає свої рішення про те, що є достатнім рівнем ліквідності);
- при розрахунку рівня ліквідності не враховується ступінь мінливості різних типів депозитів;
- в теорії посилюється акцент на ліквідності на шкоду прибутковості, що в довгостроковому плані веде до недостатнього рівня одержуваної банком прибутку;
- теорія не враховує постійний приплив доходів від кредитно-інвестиційного портфеля, що підвищує ліквідність банку;
- в теорії не враховується необхідність взаємозв'язку активів і пасивів (за сумами, строками, видами валют тощо) при формуванні рівня ліквідності та прибутковості;
- оцінка ліквідності банку в різних фазах набуває різні кількісні характеристики. Практика засвідчила, що в кризових умовах оцінки потрібного рівня ліквідності значно перевищують оцінки рівня ліквідності в умовах зростання економіки.

Таким чином, теорія єдиного резервного фонду коштів містить ті ж слабкі місця, що й перераховані вище теорії.

4. Теорія очікуваного доходу. Ця теорія відноситься до поглядів, націлених на управління, перш за все, активами. У ній відбулося повернення до розгляду кредитно-інвестиційного портфеля банку як джерела його ліквідності. Більш того, теорія очікуваного доходу дозволяє розглядати і довгострокові позички в якості потенційного джерела ліквідності. Довгострокові іпотечні та споживчі кредити погашаються позичальниками шляхом виплат низки траншей (кожен з них містить частину суми кредиту і суму відсотків за минулий період часу), які аналогічні короткостроковим кредитам, що повністю погашаються. Це означає, що постійний приплив грошових потоків (траншей) може бути використаний для підвищення ліквідності банку. Розвиток процесів сек'юритизації в індустрії фінансових послуг, загалом, і в банківській справі, зокрема, дозволяє випускати цінні папери, забезпечені однорідними кредитами (іпотечними або споживчими). Такі цінні папери банк може продати на фондовому ринку і отримати кошти для зміцнення ліквідності. Теорія очікуваного доходу надзвичайно схожа на теорію комерційних позик і її основна відмінність швидше кількісна, ніж якісна – вона розглядає більш широке коло фінансових інструментів для забезпечення ліквідності банку. Іншими словами, теорія очікуваного доходу є кількісним розвитком теорії комерційних позик і, отже, слабкі місця теорії комерційних позичок передаються і теорії очікуваного доходу.

5. Теорія конвертованості банківських коштів. Дерегулювання індустрії фінансових послуг, загалом, і банківської галузі, зокрема, призвели до появи нових фінансових інструментів (депозитні сертифікати, позики в євродоларах, угоди REPO тощо) і посилення конкуренції між банками і небанківськими фінансовими установами. Розвиток цієї ситуації поставив перед практиками і теоретиками питання щодо адекватності теорії єдиного резервного фонду і теорії очікуваного доходу. Кожне джерело виникнення пасивів (зобов'язань), кожен вид фінансових інструментів має власну тимчасову тривалість, ступінь мінливості цін, ступінь коливання обсягів продажів під впливом попиту та пропозиції, свої вимоги в частині формування резервів тощо. У результаті стала очевидною не достатній рівень реалістичності уявлень про однорідність (наявності загальних або схожих характеристик) джерел банківських коштів як єдиного фонду.

Теорія конвертованості банківських коштів окремо розглядає кожне джерело коштів і співвідносить його з активами з подібним терміном погашення. Депозити до запитання (відмінні високими резервними вимогами і більш швидкої оборотністю) спрямовуються на поповнення первинних і вторинних резервів. Строкові депозити розміщуються в кредити і цінні папери з подібними термінами погашення або продажу. Доходи та капітал розміщуються в довгострокові позички та корпоративні права. Іншими словами, ця теорія вирішує дилему «ліквідність-прибутковість» на користь прибутковості – зменшується середня величина високоліквідних активів першої та другої черги за рахунок збільшення обсягів кредитно-інвестиційних портфелів банків.

Зміщення акценту від ліквідності до прибутковості одразу ж додало до частини недоліків теорії єдиного резервного фонду (відсутність об'єктивного підходу до оцінки стандарту ліквідності; відсутність обліку взаємозв'язку активів і пасивів тощо) і недоліки притаманні теорії передання – необхідність втручання центрального банку при настанні кризової ситуації. Отже, теорія конвертованості банківських коштів не дозволяла керівництву банку приймати рішення у всіх стадіях економічного циклу без звернення за допомогою до центрального банку, тобто містила внутрішнє протиріччя або системну помилку для банківської галузі діяльності.

6. Теорія взаємодії активів і пасивів. Подальший розвиток теоретичних поглядів на управління банком і тенденція до мінливості процентних ставок (результат дій центральних банків в рамках контрциклічної або проциклічної грошово-кредитної політики) призвели до формування підходу, який використовується в даний час – теорії взаємодії активів і пасивів. Теорія розглядає управління активами і пасивами як управління всіма рядками балансу банку

з метою максимізації власного капіталу банку (поточної вартості банку). Особливість цієї теорії в тому, що вона акцентує увагу на активах (ці активи змінюють вартість при зміні ринкових процентних ставок) і зобов'язаннях (ці зобов'язання змінюють вартість при зміні ринкових процентних ставок) з плаваючою процентною ставкою. У цій теорії передбачається постійна пролонгація таких активів і пасивів, що призводить до їх постійної переоцінки на всьому горизонті планування банківської діяльності (від оперативного до стратегічного). Методологічним інструментом цієї теорії є поняття різниці або розриву (гепа) між активами і пасивами, яке відображає ступінь чутливості чистого процентного доходу банку до змін ринкових процентних ставок (процентна ставка з позик має тенденцію падати або рости відповідно змін процентної ставки по депозитам). В рамках цієї теорії були розроблені три стратегії управління активами і пасивами – стратегії нульовою, позитивною і негативною різницею між активами і пасивами.

Перша стратегія полягає в досягненні нульової різниці між активами і пасивами, тобто банк намагається мати однакову частку активів і пасивів з плаваючою ставкою в валюті балансу банку. Ця стратегія покликана мінімізувати процентний ризик, тобто вона мінімізує мінливість доходів на всьому горизонті планування – чистий процентний дохід є відносно постійним протягом циклу процентної ставки, який збігається з циклом ділової активності. У фазі росту процентних ставок зростає як вартість ресурсів, що залучаються банком, так і вартість кредитів і поки різниця в ставках по позиках і депозитах буде постійною, то прибуток також залишатиметься постійною. У фазі зниження процентних ставок впаде як вартість ресурсів, що залучаються банком, так і вартість кредитів і поки різниця в ставках по позиках і депозитах буде постійною, то прибуток також залишатиметься постійною. Таким чином, поки різниця між активами і зобов'язаннями з плаваючою процентною ставкою постійна, ці зміни поточної ціни не порушують сталості чистого процентного доходу. У теорії банківської справи оцінюється й інша частина активів і пасивів, тих які залучаються/розміщуються за фіксованою ставкою відсотка. Динаміка їх вартості знаходиться в протифазі динаміки вартості активів і зобов'язань з плаваючою процентною ставкою – при зростанні поточної вартості активів/пасивів з плаваючою ставкою поточна вартість активів/пасивів з фіксованою ставкою (йдеться про облігації) знизиться і навпаки. При дотриманні деяких пропорцій (скажімо, 50 на 50%) загальна поточна вартість активів і пасивів банку не зміниться (зростання вартості одних активів покриє зниження вартості інших активів; аналогічна ситуація з пасивами).

Друга стратегія – стратегія позитивної різниці між активами і пасивами – передбачає, що банк підтримують більш високе значення відношення вартості активів з плаваючою ставкою до загальних активів, ніж відношення вартості зобов'язань з плаваючою ставкою до загальних пасивів банку. Позитивна різниця має на увазі і те, що частка активів з фіксованою ставкою в загальних активах, що приносять відсотки, буде менше, ніж частка зобов'язань з фіксованою ставкою в загальних пасивах, за якими банк виплачує відсотки. У ситуації падіння ринкових процентних ставок процентний дохід банку і процентний витрата знизяться. Однак, при позитивній різниці між активами і пасивами, процентний дохід банку впаде більшою мірою, ніж його процентний витрата, отже, і його чистий процентний дохід знизиться. У ситуації зростання ринкових відсоткових ставок процентний дохід банку і процентний витрата збільшаться, але відсотковий дохід банку виростає більшою мірою, ніж його процентний витрата, отже, і його чистий процентний дохід збільшиться. Таким чином, застосування цієї стратегії виправдано в тій фазі економічного циклу, яка пов'язана з очікуваннями щодо зростання процентних ставок.

Третя стратегія – стратегія негативною різницею між активами і пасивами – передбачає, що банк підтримують значення відношення вартості активів з плаваючою ставкою до загальних активів меншим, ніж відношення вартості зобов'язань з плаваючою ставкою до загальних пасивів банку. Очевидно, що в цьому випадку частка активів з фіксованою ставкою в загальних активах перевищуватиме частку зобов'язань з фіксованою ставкою в загальних пасивах. Застосування цієї стратегії є ефективним, коли банк очікує падіння

процентних ставок (це призводить до зростання чистого процентного доходу). Таким чином, сучасний підхід до управління активами і пасивами на основі розриву ліквідності розглядає вартість і структуру активів і пасивів як динамічні змінні, що дає як можливість отримання більшого прибутку, так і можливість несення великих збитків. Крім того, наявність трьох стратегій надає можливість керівництву комерційного банку здійснювати вибір залежно від очікуваній майбутнього розвитку подій в економіці.

Варто зазначити, що всі три стратегії, запропоновані в рамках теорії взаємодії активів і пасивів, базуються на припущенні про можливість передбачення майбутнього розвитку подій в економіці. У випадку помилкового передбачення керівництвом, комерційні банки опиняються в збитковій ситуації. Крім того, в рамках теорії взаємодії активів і пасивів не розглядається питання про те, що циклічні зміни в економіці спричиняють значний вплив на здатність позичальників погасити власні боргові зобов'язання перед банками. Оскільки циклічні зміни зачіпають боржників банків в масовому порядку, то проблема збитків банків набуває системного характеру для всіх банків країни. Ще одним проблемним питанням теорії взаємодії активів і пасивів є питання про одночасність змін процентних ставок по кредитах і депозитах. Оскільки середній строк кредитних договорів перевищує, зазвичай, середній строк депозитних договорів, то призвести зміни ставок по депозитах можна в строки менше ніж строки по кредитних договорах. У випадку кризової ситуації це призводить до зменшення процентного доходу банків у рамках всіх трьох розроблених стратегій управління активами і пасивами.

Також варто зазначити, що теорія взаємодії активів і пасивів, також як і інші теорії, вимагає системного втручання центрального банку по зміцненню надійності комерційних банків при несприятливому розвитку подій в економіці.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, розроблені науково-практичні теорії управління активами і пасивами адекватного вирішення проблеми «ліквідність-прибутковість» комерційного банку запропонувати не змогли. Адекватність вирішення дилеми «ліквідність-прибутковість» розуміється як здатність комерційних банків функціонувати в умовах кожної фази економічного циклу стабільно без втручання в їх діяльність центрального банку. Принаймні, втручання центрального банку може розглядатися як виняткове явище, спрямоване на усунення конкретних помилок керівництва окремих банків з метою стабілізації банківської системи країни в цілому. Причина недостатньо адекватного вирішення проблеми «ліквідність-прибутковість» вбачається в тому, що принцип функціонування банківської системи на основі часткового резервування не дозволяє знайти загальне рішення проблеми таким чином, щоб забезпечити стійкість банківської системи в кожній фазі економічного циклу без втручання центрального банку. Крім того, управління окремим банком (якщо залишити осторонь питання невдалого прийняття рішень керівництвом окремого банку в фазі економічного зростання) в циклічній фазі спаду або рецесії є також не можливим без системного втручання центрального банку. Інакше кажучи, принцип функціонування банківської системи на основі часткового резервування може реалізовуватися тільки за наявності центрального банку та його готовності вводити в банківську систему грошові ресурси.

Можна припустити, що адекватне рішення проблеми «ліквідність-прибутковість» можливо в рамках таких напрямків:

- розробка нових варіантів теорії управління активами і пасивами окремого банку, яка врахує як наявність циклічних коливань в економіці, так і введе науково-практичні правила управління окремим банком;
- запровадження нових законодавчо-нормативних підходів до регулювання ліквідності і прибутковості комерційних банків;
- розробка прозорих правил надання допомоги комерційним банкам з боку центрального банку (кредитами або участю в капіталі) при настанні кризових явищ;
- проведення структурних змін в організації банківської системи країни або відмова від принципу часткового резервування та впровадження іншого базового принципу.

Усі запропоновані напрямки розвитку засновані на необхідності подальших теоретичних досліджень в області банківської справи і їх практичної перевірки.

Література

1. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / [Э. Дж. Долан и др.; пер. с англ.]. – М.: Туран, 1996. – 448 с.
2. Кидуэлл Д. С. Финансовые институты, рынки и деньги / [Д. С. Кидуэлл, Р. Л. Петерсон, Д. У. Блэкуэлл; пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 2000. – 752 с.
3. Куницына Н. Н. Бизнес-планирование в коммерческом банке / Н. Н. Куницына, Л. И. Ушвицкий, А. В. Малеева. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 304 с.
4. Лаврушин О. И. Банковский менеджмент: учеб. 2-е изд.; перераб. и доп. / [под ред. д.э.н., проф. О. И. Лаврушина]. – М.: КНОРУС, 2009. – 560 с.
5. Айтбаева У. Банковское дело: зарубежный опыт и казахстанская практика: учеб. пособ. / [У. Айтбаева, К. Ахметова, Н. Колебаева и др.]. – Алматы, 2004. – 785 с.
6. Алавердов А. Р. Стратегический менеджмент в банке / А. Р. Алавердов. – М.: Московская финансово-промышленная академия, 2005. – 157 с.
7. Миллер Р. Л. Современные деньги и банковское дело / [Р. Л. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз; пер. с англ.]. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 856 с.
8. Стельмах В. С. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: наук.-аналіт. матеріали / [В. С. Стельмах, В. І. Міщенко, В. В. Крилова, Р. М. Набок, О. Г. Приходько, Н. В. Грищук]. – К.: Національний банк України; Центр наукових досліджень, 2008. – 220 с.

References

1. Dolan, E. J. (1996), *Money, banking and monetary policy. Trans. from Eng. [Dengi, bankovskoe delo i denezhno-kreditnaya politika; per. s angl.]*, Turan, Moscow, 448 p. (rus)
2. Kidwell, D. S. (2000), *Financial institutions, markets, and money [Finansovye instituty, rynki i dengi; per. s angl.]*, Peter, St. Petersburg, 752 p. (rus)
3. Kunitsyna, N. N. (2002), *Business planning in commercial bank [Biznes-planirovanie v kommercheskom banke]*, Finance and Statistics, Moscow, 304 p. (rus)
4. Lavrushin, O. I. (2009), *Banking Management [Bankovskiy menedzhment]*, KNORUS, Moscow, 560 p. (rus)
5. Aitbaeva, U. (2004), *Banking: Foreign Experience and Kazakhstan practice [Bankovskoe delo: zarubezhnyy opyt i kazakhstanskaya praktika]*, Almaty, 785 p. (rus)
6. Alaverdov, A. R. (2005), *Strategic Management in the bank [Strategicheskiy menedzhment v banke]*, Moscow Financial-Industrial Academy, Moscow, 157 p. (rus)
7. Miller, R. L., Van-Hoose, D. D. (2000), *Modern money and banking. Trans. from Eng. [Sovremennye dengi i bankovskoe delo; per. s angl.]*, INFRA-M, Moscow, 856 p. (rus)
8. Stelmakh V. S. (2008), *Bank Liquidity issues: governance and world experience of regulation and supervision: scientific and analytical materials [Likvidnist banku: okremi aspekty upravlinnia ta svitovyi dosvid rehuliuivannia i nahlyadu]*, National Bank of Ukraine, Scientific Research Center, Kyiv, 220 p. (ukr)

Стаття надійшла до редакції 29.10.2014.